

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**A KOLLEKTÍV DÖNTÉSHOZATAL KERETE AZ EU KÜLPOLITIKÁJÁBAN: AZ OROSZORSZÁGGAL SZEMBEN
ALKALMAZOTT SZANKCIÓK ESETE**

Szép Viktor

Témavezető: Dr. habil. Varju Márton

DEBRECENI EGYETEM
Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Debrecen, 2020

1. A kutatás célja

Egy új korszak kezdődött a szankciók (uniós szakzsargonban: korlátozó intézkedések) alkalmazásának történetében a 2010-es évek kezdete óta. Az Európai Unió (EU) egyre gyakrabban fogad el olyan intézkedéseket, amelyek messze túlmutatnak az utazási tilalmakon és a vagyoneszközök befagyasztásán. Figyelemre méltó, hogy az EU által egyre komolyabb következményekkel járó szankciók használata nagyon sokáig szinte észrevétlen maradt. Ennek a háttérében részben az áll, hogy a szankciók közvélemény általi megítélése és az EU által bevezetett intézkedések között viszonylag nagy különbség tapasztalható. S valóban, az EU évtizedekig többnyire utazási tilalmakra és a vagyoneszközök befagyasztására támaszkodott, amelyeket néha fegyverembargókkal is kombinált. Ezek az ún. „célzott szankciók” természetüknél fogva különböznek a Kubával szemben bevezetett teljes gazdasági blokádtól vagy a nemzetközi szankciók történetéből ismert hasonló intézkedésektől.¹

Azonban nagyjából 2010 óta az EU komoly gazdasági következményekkel járó intézkedéseket kezdett alkalmazni, amely felhívta a szélesebb közvélemény figyelmét arra, hogy az uniós tagállamok hajlandóak komoly gazdasági eszközöket is használni nemzetközi konfliktusok kezelésére. Az EU nem is olyan rég olajembargót és pénzügyi szankciókat vezetett be Irán ellen, megtiltotta az elefántcsontparti kakaó behozatalát, valamint megtiltotta a szíriai olaj- és gázbehozatalt is. Az EU szankciós rezsimjének csúcspontját az ukrajnai válság idején érte el.² Az Oroszországgal szemben bevezetett (uniós) szankciók példátlanok abban az értelemben, hogy korábban ilyen horderejű intézkedéseket nem vetettek be egy ilyen meghatározó állammal szemben. Míg az Egyesült Államok és az EU megpróbálta bevonni Oroszországot a globális gazdasági folyamatokba a Szovjetunió összeomlása után, napjainkban szándékosan korlátozzák az egyes orosz (gazdasági) szektorok működőképességét.³

Azonban ezzel párhuzamosan felmerül a kérdés, hogy az EU vezetői képesek-e kollektív döntéseket hozni egy egyre töredezetebb és polarizáltabb uniós intézményrendszerben?⁴ Az egyre komolyabb szankciós rezsimek megalkotására való hajlandóság egybeesett a populista és

¹ Clara Portela, 'How the EU Learned to Love Sanctions', *Connectivity Wars: The Geo-economic Battlegrounds of the Future* (European Council on Foreign Relations 2016) 36
<https://ink.library.smu.edu.sg/soss_research/1871>.

² ibid 39.

³ Nigel Gould-Davies, 'Economic Effects and Political Impacts: Assessing Western Sanctions on Russia' (2018) BOFIT Policy Brief 8/2018 5
<<https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/15832/bpb0818.pdf?sequence=1>>.

⁴ *How to Govern a Fragmented EU: What Europeans Said at the Ballot Box*
<https://www.ecfr.eu/publications/summary/how_to_govern_a_fragmented_eu_what_europeans_said_at_the_ballot_box> accessed 11 March 2020.

Európa-ellenes pártok térnyerésével Európa-szerte. Noha a (tagállami és európai) választásokon eddig nem érték el áttörő eredményeket, az *anti-establishment* pártok egyértelműen befolyásolják már ma is napjaink Európa-politikáit. Mindezek miatt a lassúságáról és komplexitásáról ismert uniós döntéshozatali eljárások ma még hosszabb folyamatot vehetnek igénybe. Az európai integráció történetében először az Európai Parlament (EP) két hagyományos politikai csoportja (az Európai Néppárt és a Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége) elveszítették abszolút többségüket a választásokon. Az Európai Tanács és a Tanács sem mentes az effajta befolyástól: ez utóbbiakra is hatással van a populistá rezsimek térnyerése, amelyek szükségtelenül nehezé tehetik az egyébként is nehezen megszülető európai kompromisszumokat.

Az EU külpolitikáját sokan kudarcosnak tartják, s ez különösen igaz lehet azokban az időkbén, amikor a multilateralizmust és a második világháború után kialakult világrendet az EU-n belülről és kívülről is fenyegetik. Az egyhangúság követelménye egyértelműen megakadályozta az EU-t az együttműködés fejlett formájának kialakításában a kül-, biztonság- és védelempolitika területén. Az EP továbbra is kizárt a Közös Kül- és Biztonságpolitikából (KKBP), miközben a Bizottság korlátozott szerepét a Szerződések is megerősítik. A minősített többségi szavazás hiánya lehetővé tette a tagállamok számára, hogy védelmezzék saját érdekeiket, még azokban az esetekben is, amikor a kollektív döntések javítanak az EU (s végül is a tagállamok) nemzetközi szintű cselekvési képességét. Még azokban az esetekben is, amikor az uniós tagállamok kompromisszumra jutnak egy-egy külpolitikai kérdésben, az EU gyakran továbbra sem képes megakadályozni őket abban, hogy eltérő külkapcsolati politikákat folytassanak harmadik államokkal szemben, nem beszélve egy valóban *közös* külpolitika létrehozásáról.⁵

Ebben az összefüggésben időszerű megvizsgálni, hogy az uniós tagállamok képesek-e kollektív döntéseket hozni a szankciós politika területén? A doktori disszertáció célja, hogy feltárja a szankciós politika alapját képező kollektív döntéshozatal külkapcsolatokkal foglalkozó jogi hátterét. A disszertáció egyfelől áttekinti, hogy az uniós jog milyen lehetőséget biztosít az együttes fellépésre az uniós közpolitikai térben, másfelől felderíti, hogyan kényszeríti a tagállamokat az uniós jognak megfelelő nemzeti politikák végrehajtására. Ennek érdekében a disszertáció áttekinti az elsődleges és másodlagos uniós jogot, valamint az KKBP-re és a szankciós politikára vonatkozó ítélkezési gyakorlatot. Mindezek alapján a disszertáció azt az alapvető tézist fogalmazza meg, hogy az uniós jog komolyan korlátozza az uniós tagállamokat

⁵ Mitchell A Orenstein and R Daniel Kelemen, 'Trojan Horses in EU Foreign Policy' (2017) 55 JCMS: Journal of Common Market Studies 87.

nemzeti szintű intézkedések elfogadásában a kül- és biztonságpolitika területén, hiszen a gazdasági szankciók alkalmazása alapvetően uniós hatáskör. Még ha a gazdasági szankciókat kül- és biztonságpolitikai célok elérése érdekében is alkalmazzák, azok elsősorban kereskedelempolitikai eszközök maradnak, amelyek viszont az EU kizárólagos hatásköréhez tartoznak. Ennek következtében az uniós tagállamok nem fogadhatnak el nemzeti jogszabályokat a gazdasági szankciók területén, még akkor sem, ha megőrizték hatáskörük döntő részét egy önálló kül- és biztonságpolitika végrehajtására.

2. Módszer

Az EU külpolitikáját többnyire politológusok és a nemzetközi kapcsolatok szakértői tanulmányozták az elmúlt évtizedekben. Ez kevésbé meglepő annak fényében, hogy az EK/EU nem fogadott el jogi aktusokat a KKBP területén. Ennek következtében a jogászoknak nehézségei voltak a KKBP-t, s annak elődjét, az Európai Politikai Együttműködést, jogi eszközökkel vizsgálni: nem csupán a jogi aktusok, de az alapvető alkotmányos alapelvek (pl. az uniós jog elsőbbsége és a közvetlen hatály) hiánya nehéz helyzetbe hozta a jogtudomány művelőit. Így az uniós joggal foglalkozó jogászok a KKBP-t sokáig a nemzetközi jog részének tekintették, míg a nemzetközi jogászok európai jogként értelmezték.⁶ A Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével azonban a KKBP már kétségtől szervesebben kapcsolódik más külkapcsolati politikákhoz. Bár az uniós külkapcsolatokat ma is két Szerződés definiálja, a KKBP ma már egyértelműen része az Unió külső fellépéseinek.⁷ Ráadásul a nemzetközi szankciók területén az EU olyan jogi aktusokat is elfogad, amelyek teljes egészében kötelezőek és közvetlenül alkalmazandók minden tagállamban.

A dolgozat interdiszciplináris jellege miatt a disszertáció többféle módszert is alkalmaz. Először is felismeri, hogy a szankciók alkalmazása elválaszthatatlan a KKBP-től. Emiatt jogi elemzést végez mindkét szakpolitikai területről, beleértve a KKBP-re és a szankciós politikára vonatkozó elsődleges és másodlagos uniós jogról. Ezen túlmenően a disszertáció ismerteti és elemzi az Európai Unió Bíróságának (EuB.) vonatkozó ítéleteit. A KKBP területén tapasztalható bírósági eszközök hiánya nem akadályozta meg a szerzőt abban, hogy a kapcsolódó jogeseteket az uniós szintű külpolitika általános természetének feltárásához használja (3. fejezet). A disszertáció áttekinti az elsődleges és másodlagos uniós jogot is, amikor a szankciók fogalmát

⁶ Ramses A Wessel, 'The Legal Dimension of European Foreign Policy' in Knud Erik Jørgensen and others (eds), *The SAGE handbook of European foreign policy* (SAGE 2015) 1 <<https://www.utwente.nl/en/bms/pa/research/wessel/wessel103.pdf>>.

⁷ Peter Van Elsuwege, 'EU External Action after the Collapse of the Pillar Structure: In Search of a New Balance between Delimitation and Consistency' (2010) 47 *Common Market Law Review* 994.

konceptualizálja (2. fejezet). Ebben a fejezetben a doktori értekezés túllép az EU külkapcsolatok jogán és az uniós jog egészét vizsgálja. Mindezzel együtt ez a disszertáció kizárólag a KKBP keretén belül elfogadott intézkedéseket elemzi.

A PhD disszertáció azt is feltárja, hogy az uniós tagsággal nem rendelkező európai államok milyen jogszabályi környezetet alakítottak ki annak érdekében, hogy képesek legyenek együttműködni az EU-val a szankciók kivetésében (4.3 fejezet). A disszertáció ebben a részben elsősorban az EU-val szomszédos országok gyakorlatát tekinti át, beleértve az EGT-államokat (pl. Svájc és Norvégia), a Keleti Partnerség néhány államát (pl. Ukrajna és Moldova), illetve a tagjelölt és a potenciálisan tagjelölt országokat. A PhD disszertáció nemcsak a nemzeti jogszabályokat vizsgálja, hanem az uniós jogot is elemzi, különösen azokban az esetekben, amikor a tagjelölt államok az *acquis* végrehajtásán dolgoznak.

Másodszor a PhD disszertáció a társadalomtudomány hagyományos módszereit is alkalmazza. A szerző interjúkat készített olyan uniós és nemzeti tisztviselőkkel, akik valamilyen módon részt vettek az Oroszországgal szemben bevezetett szankciók kidolgozásában. Az interjúkat 2017 novembere és 2018 januárja között rögzítettem uniós intézményekben és tagállami minisztériumokban. Az interjúk során egy előre megírt kérdéssorra válaszoltak az interjúalanyok, de módjukban állt olyan részletekre is kitérni, amelyekre a kérdéssor nem tért ki (félleg strukturált interjúk). A kérdőív első része a téma általános vonatkozásait érintette, például az egyes tagállamok dominanciáját az uniós külpolitikában, addig más kérdések kifejezetten az Oroszországgal szemben bevezetett szankciókat érintették.⁸

Az interjúk készítése azért tűnik kiváló módszernek a téma kutatására és a tagállami érdekek feltérképezésére, mivel az uniós szintű külpolitikáról szóló egyeztetések zárt ajtók mögött zajlanak. Ennek következtében nincs arra mód, hogy a tagállamok érveit és preferenciáit más módon megismerjük. Azonban egyesek szerint e módszernek is lehetnek hátrányai: például az a feltételezésünk lehetne, hogy a hivatalnokok véleményét befolyásolja az a tény, hogy alkalmazza őket egy közintézmény. Amint azonban a doktori értekezés utolsó része is utal rá, minden interjú „egy irányba” mutatott, függetlenül attól, hogy egy személy a Bizottságnál, a Tanácsnál vagy nemzeti kormányok mellett dolgozott. Egy másik módszertani megoldás az lehetett volna, hogy megvizsgálom a szankciókról szóló nyilvános nyilatkozatokat, ahogy azt egyes kutatások már megtették.⁹ Véleményem szerint ez félrevezető út, hiszen bizonyos

⁸ Viktor Szép, 'New Intergovernmentalism Meets EU Sanctions Policy: The European Council Orchestrates the Restrictive Measures Imposed against Russia' (2019) on-line first Journal of European Integration 1.

⁹ Helene Sjursen and Guri Rosén, 'Arguing Sanctions. On the EU's Response to the Crisis in Ukraine' (2017) 55 JCMS: Journal of Common Market Studies 20.

tagállamok arra használták az Oroszországgal szemben bevezetett uniós szankciókat, hogy saját népszerűségüket növeljék a hazai politikai térben. Ráadásul e módszer szelektív is lett volna, mivel az EU-ban 24 különböző nyelv van, ami szinten lehetetlenné teszi minden egyes tagállam vizsgálatát (legalábbis egyetlen (PhD) kutató számára bizonyosan).¹⁰

Összesen 13 interjú készült EU és nemzeti tisztviselőkkel a következő sorrendben: 6 személy a külkapcsolati tanácsosok munkacsoportjából (RELEX), amely a szankciók technikai előkészítéséért felelt; 1 személy a Kelet-Európával és Közép-Ázsiával foglalkozó munkacsoportból (COEST); 3 személy a Külpolitikai Eszközökért Felelős Szolgálatból (Foreign Policy Instrument, FPI, ahol a szankciókat foglalkozó osztály korábban az Európai Külügyi Szolgálat égisze alatt működött; ma a DG FISMA Főigazgatóság irányítása alatt áll); 1 személy a Bizottság Jogi Szolgálatától; végül pedig 2 személy nemzeti külügyminisztériumokból. Bár az interjúk adták az empirikus kutatás alapját, de a kutatás bevont más adatokat is – pl. bárki által elérhető tagállami kereskedelmi adatokat – annak érdekében, hogy kiegészítse az interjúalanyok által nyújtott információkat.¹¹

Végül meg kell jegyezni, hogy ez a PhD disszertáció nem egy normatív munka, hanem egy empirikus tanulmánnyal kiegészített jogi elemzés. Másképp szólva, a dolgozat nem arról szól, hogy az EU-nak mit kellett vagy nem kellett volna tennie az ukrajnai válságban vagy vajon helyes-e elfogadni szankciókat Oroszországgal szemben. S miközben a szerzőnek határozott véleménye van az EU szankciós rezsimjéről, ez a PhD disszertáció alapvetően egy jogi és politikatudományi elemzést végez az EU kül- és szankciós politikájáról, s ezekből próbál következtetések levonni, valamint hozzászólni a szakirodalomban található diskurzushoz. Az empirikus vizsgálat egyik fő eredménye például az, hogy az interjúk bizonyítékát adták annak, hogy két különböző mechanizmus érvényesült a Tanácsban és az Európai Tanácsban a szankciókról szóló vita közepette, valamint, hogy ez utóbbi uniós intézmény központi szereplővé vált napjaink EU szankciós politikájának.

¹⁰ Szép, 'New Intergovernmentalism Meets EU Sanctions Policy' (n 1) 9.

¹¹ ibid 10.

3. Eredmények

A disszertáció interdiszciplináris természetének következtében az eredmények egyaránt kapcsolódnak az EU jog és az Európa-tanulmányok területeihez.

Összegző táblázat: a disszertáció három fő eredménye
1. Annak ellenére, hogy a gazdasági és pénzügyi szankciókat szinte minden esetben kül- és biztonságpolitikai célok megvalósítása érdekében alkalmazzák, az uniós jog komolyan korlátozza a tagállamokat nemzeti szintű politikák kialakításában egy olyan területen, amely közvetlenül kapcsolódik a kül- és biztonságpolitikához.
2. Az Európai Tanács ülései után elfogadott Következtetéseknek kiemelt szerepük van az EU szankciós politikájában.
3. Az Oroszországgal szemben bevezetett szankciók példája azt mutatja, hogy az Európai Tanácsot elsősorban a normák befolyásolták a döntéshozatal folyamatában, míg a Tanács tagjai alkudoztak egymással és kizárólag olyan intézkedéseket fogadtak el, amelyek tiszteletben tartották a tagállamok alapvető nemzeti érdekeit.

Jogtudományi szempontból a disszertáció azon megállapítását kell kiemelni, miszerint az EU jog komoly mértékben korlátozza a nemzeti jogalkotók mozgásterét a szankciós politika területén, különös tekintettel pedig az olyan korlátozó intézkedések elfogadása esetén, amelyek gazdasági és pénzügyi következményekkel járnak. Másképp szólva, az uniós tagállamok alapvetően nem alkalmazhatnak egyoldalú gazdasági és pénzügyi szankciókat. Azokkal a tagállamokkal szemben, amelyek ez utóbbi módon járnak el, a Bizottság kötelezettségszegési eljárást kezdeményezhet és az EuB. ítélete döntheti el, hogy az érintett tagállamoknak volt-e joguk egyoldalú fellépést elfogadni.

A fenti megállapítás bizonyításra szorul, tekintettel a KKBP kormányközi jellegére, valamint arra a tényre, hogy a szankciókat szinte mindig kül- és biztonságpolitikai célok elérése érdekében alkalmazzák. Mint az széles körben ismert, a kül-, biztonság- és védelempolitika területén arra törekedtek az uniós tagállamok, hogy megőrizzék hatáskörük nagy részét, s emiatt azt feltételezhetnénk, hogy a külpolitikai eszköztár megválasztását és alkalmazását nem korlátozza jelentősen az uniós jog. Az Unió külkapcsolataira vonatkozó szerződéses rendelkezések, különös tekintettel a KKBP-re vonatkozó cikkek nyilvánvalóvá teszik, hogy a tagállamok nagymértékű mozgástérrel rendelkeznek nemzeti szintű politikák kialakítása során.

A Szerződések megalkotóinak egyértelmű volt a szándéka: ha nem sikerül kollektív döntéseket hozni a Tanácsban (bármilyen okból kifolyólag), akkor a tagállamok képesek legyenek egyoldalú fellépéssel saját érdekeiket érvényesíteni (a nemzetközi kapcsolatokban). A KKBP kormányközi természete továbbra is lehetővé teszi az uniós tagállamok számára, hogy egyoldalú intézkedéseket fogadjanak el, bár ezt a fajta rugalmasságot ma már korlátozták az új jogi kötelezettségek Szerződésekbe történő bevezetése és az uniós szintű külpolitika intézményesülésének folyamata.

A KKBP azonban mára egyértelműen eltávolodott a hagyományos kormányköziségtől. Az EU külkapcsolatok joga jelentős fejlődésen ment keresztül az Európai Közösségek külpolitikájának jövőjéről szóló Davignon-jelentés közzététele óta. Ahhoz képest, hogy a tagállamok az 1970-es évek elején csupán arra törekedtek, hogy az Európai Politikai Együtműködés keretén belül koordinálják álláspontjaikat külpolitikai kérdésekben, a KKBP jelentős reformokon ment keresztül. Az uniós tagállamoknak tiszteletben kell tartaniuk az EUSZ által meghatározott jogi kötelezettségeket.¹² Ennek jó példája az a Szerződéses rendelkezés, amely előírja a KKBP határozatoknak való megfelelést, valamint a tagállamok azon kötelezettségét, amely alapján nem lehet az uniós szintű külpolitikai állásfoglalásokkal szembeni nemzeti politikákat kialakítani.

Kétségtelen azonban, hogy a KKBP-határozatok (jogi) kikényszerítése még mindig bizonytalanságot okoz a jogtudományban. Néhány kivételes területtől eltekintve az EuB.-nek alapvetően nincs szerepe a KKBP-ben, s emiatt hiányoznak azok a jogi eszközök, amelyekkel meg lehetne ítélni a KKBP határozatok végrehajtását. Ráadásul, mint az széles körben ismert, a KKBP területén nem lehet jogi aktusokat elfogadni, amely szintén jelzi, hogy jogi eszközökkel nem lehet felülvizsgálni a tagállamok által elfogadott intézkedéseket. Mindezeket pedig az EUSz. 24. cikk (3) bekezdése, amely az EUSz. 4. cikk (3) bekezdésének egy speciális másolata, szintén megerősíti azt a KKBP-vel kapcsolatos általános nézetet, miszerint a kölcsönös szolidaritás – hagyományos, pl. bírósági úton – nem érvényesíthető a kül- és biztonságpolitika területén. A jogi eszközök hiánya azonban nem jelenti azt, hogy a kikényszerítés minden formája hiányozna: azok az uniós tagállamok, amelyek nem tartják tiszteletben a közös döntéseket, más szakpolitikai területeken hátrányokkal nézhetnek szembe, ahol a meg nem felelés következményei a más előnyökből való kizárás formájában jelenik meg. Másképp szólva, a Bizottság nem indíthat kötelezettségszegési eljárásokat a KKBP határozatoknak való nem megfelelés miatt („nincs jogi út”). Ha azonban egy tagállam olyan

¹² Paul James Cardwell: The Legalisation of European Union Foreign Policy and the Use of Sanctions. Cambridge Yearbook of European Legal Studies.

intézkedéseket hajt végre, amelyek nyilvánvalóan ellentmondanak a KKBP határozatokkal, akkor annak negatív *politikai* következményei lehetnek, pl. úgy döntenek, hogy az érintett tagállam nem kap meg olyan előnyöket az uniós közpolitikai térben, amelyekhez egyébként hozzájutott volna. Leegyszerűsítve úgy is fogalmazhatnánk, hogy azok az uniós tagállamok, amelyek megsértik a KKBP határozatokat, csökkenő befolyással szembesülhetnek az EU-ban, és nem kapnak meg olyan előnyöket, amelyek egyébként számukra volt fenntartva, ha teljesítették volna az EUSz. rendelkezései szerinti kötelezettségeket.

Ugyanakkor az EU joggal foglalkozó kutatók amellet érveltek, hogy nem érdemes túlhangsúlyozni a KKBP sajátos természetét. Az az elképzelés, miszerint a KKBP aktusok nem befolyásolják a tagállamok egyoldalú preferencialakotási képességeit abból ered, hogy a KKBP elődje, az Európai Politikai Együtműködés valóban egy kormányközi együtműködéshez hasonlított a legjobban. A KKBP azonban egyre közelebb került a közösségi jogrendhez és úgy tűnik, hogy az uniós jogrend mindinkább az egységesség irányába halad.¹³ Bár a Lisszaboni Szerződéshez csatolt 13. és 14. nyilatkozatok megerősítik, hogy az EUSz. KKBP-re vonatkozó rendelkezései, beleértve a főképviselői tisztség és az Európai Külügyi Szolgálat létrehozását, nem érintik a tagállamok felelősségét és hatáskörét, a tagállamokat köthetik az EU alkotmányos alapelvei, mint pl. a lojális együtműködés elve vagy a KKBP keretén belül elfogadott határozatok. Az a felismerés erősödött meg a kutatók között, hogy a KKBP valójában nem egy *à la carte* és ad-hoc együtműködési forma. Eme érvrendszer egyik olvasata szerint az EUSz. 4. cikk (3) bekezdése mindkét Szerződésre alkalmazandó és „semmi sem utal arra, hogy az ne vonatkozna az összes uniós szakpolitikai területre, beleértve a KKBP-t”.¹⁴ Ebben az értelemben az EUSz. 24. cikk (3) bekezdése, amely egy különleges „KKBP-hűségelvről” tanúskodik, nem tér el az EUSz. 4. cikk (3) bekezdésétől, hanem inkább egyfajta ellensúlynak tekinthető a Bizottság vonatkozásában, amely nem tudja kikényszeríteni az uniós jog érvényesülését a KKBP területén.¹⁵

Mindezeken felül még négy fontos oka van annak, hogy miért nem szabad a KKBP sajátosságait túlbecsülni a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően: (1) az EU külső fellépéseinek napjainkban egységes célrendszere van; (2) a tagállamok szuverenitását korlátozták az EUSz. 28. cikk (2) bekezdésével, amely kimondja, hogy egy KKBP határozat

¹³ Christophe Hillion and Wessel A Ramses, 'Restraining External Competences of EU Member States under CFSP' in Marise Cremona and Bruno De Witte (eds), *EU Foreign Relations Law: Constitutional Fundamentals* (Hart Publishing 2008) 79–80.

¹⁴ Cremona Marise Cremona, 'The Two (or Three) Treaty Solution: The New Treaty Structure of the EU' in Andrea Biondi, Piet Eeckhout and Stefanie Ripley (eds), *EU law after Lisbon* (Oxford University Press 2012) 53.

¹⁵ Ibid.

elfogadását követően kötelezi a tagállamokat álláspontjuk és tevékenységük folytatása során; (3) az EUSz. 24. cikk (3) bekezdése, valamint a kapcsolódó esetjog azt sugallja, hogy a jóhiszemű együttműködés jelen van a KKBP-ben, amely tükröződik az EUSz. 24. cikk (3) bekezdésének (angol fordításában megjelent) nyelvezetében; s végül (4) az EuB. holisztikus megközelítése – pl. a Pupino¹⁶ és Segi¹⁷ ügyekben – azt sugallja, hogy az EUSz. 4. cikk (3) bekezdése és az EUSz. 24. cikk (3) bekezdése közötti különbséget nem szabad túlbecsülni.¹⁸

Noha a szankciók alkalmazása elválaszthatatlanul összekapcsolódik a KKBP-vel, jelentős különbség is mutatkozik a kettő között: nevezetesen, a korlátozó intézkedések alkalmazása korlátozhatja a partikuláris érdekek előtérbe kerülését. Valójában még a kül- és biztonságpolitika területén is elvárt, hogy a tagállamok megfeleljenek az EU jognak. Az EuB. állandó ítélkezési gyakorlata szerint azokat az intézkedéseket, amelyek bizonyos termékek exportjának megakadályozását vagy korlátozását eredményezik, nem lehet úgy tekinteni, mint amelyek a közös kereskedelempolitika hatályán kívül esnének pusztán azért, mert azok kül- és biztonságpolitikai célokat is követnek. Más szavakkal, még azokban az esetekben is, amikor (gazdasági) szankciókat alkalmaznak kül- és biztonságpolitikai célok elérésére, ezek továbbra is elsősorban kereskedelempolitikai eszközök maradnak. Ily módon az uniós tagállamok nem hagyhatják figyelmen kívül azt a tényt saját külpolitikájuk kialakítása során, hogy az EU kizárólagos hatáskörrel rendelkezik a kereskedelempolitika területén, s ilyen értelemben korlátozott mozgásterük van a nemzeti szintű politikák kialakításában.

Az uniós szintű külpolitika átalakulása az EuB. ítéletei nyomán váltak egyértelművé. Az 1980-as évek óta, de különösen az 1990-es évek eleje óta a kül- és biztonságpolitikai célokkal rendelkező kereskedelempolitikai eszközök alapvetően nem tartoznak a tagállamok hatáskörébe. A kettős felhasználású termékek kivitelével foglalkozó két ügyben, a Werner- és Leifer-ügyekben, a Bíróság ítéletei szinte azonosak voltak.¹⁹ Mindkét esetben előzetes döntéshozatali eljárás iránti kérelmet terjesztettek az EuB. elé a(z) (jelenlegi) EUMSz. 207. cikk hatályával kapcsolatban. A Werner-ügyben a német hatóságok visszautasítottak egy exportkérelmet azon az alapon, hogy az érintett termékek (például egy vákuum indukciós olvasztó és egy öntöttvas sütő), kivitele Líbiába veszélyezteteti az ország kül- és biztonságpolitikai érdekeit. A Leifer-ügyben a német hatóságok büntetőjogi eljárást indítottak

¹⁶ 105/03. sz. Pupino-ügyben 2005. június 16-án hozott ítélet [EBHT 2005., I-5285. o.]

¹⁷ 355/04. P. sz. Segi és társai kontra Tanács ügyben 2007. február 27-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-1657. o.]

¹⁸ Peter Van Elsuwege, 'EU External Action after the Collapse of the Pillar Structure: In Search of a New Balance between Delimitation and Consistency' (2010) 47 Common Market Law Review 990-991.

¹⁹ 70/94. sz. Werner-ügyben 1995. október 17-én hozott ítélet [EBHT 1995., I-3189. o.]; 83/94. sz. Leifer és társai ügyben 1995. október 17-én hozott ítélet [EBHT 1995., I-3231. o.].

három személy ellen engedély nélküli export miatt.²⁰ A Bíróság mindkét esetben arra a következtetésre jutott, hogy az egyes termékek kivitelének megakadályozását vagy korlátozását eredményező intézkedéseket nem lehet úgy kezelni, mint amelyek a közös kereskedelempolitika hatályán kívül esnének azon az alapon, hogy az esetekben szereplő eszközöknek kül- és biztonságpolitikai céljaik vannak. Mindezek fényében a tagállamok nem fogadhattak el egyoldalú intézkedéseket, mert azok sértették a közösségi / uniós jogot.

A kettős felhasználású termékekkel kapcsolatos ítéletekben megjelent érvek később előkerültek a kifejezetten szankciós rezsimek alkalmazása körüli dilemmák miatt is. Az EU ítélkezési gyakorlata azt sugallja, hogy azok a tagállamok, amelyek nem tartják be az EU közös kereskedelempolitikára vonatkozó uniós jogot, azok könnyen az EuB. előtt találhatják magukat azon az alapon, hogy partikuláris külpolitikai célokat valósítanak meg az uniós jogi kötelezettségek kárára. Görögország például az 1990-es években egyoldalú kereskedelmi szankciókat vezetett be Macedónia Volt Jugoszláv Köztársasággal szemben azon az alapon, hogy ez utóbbi megkérdőjelezi Görögország területi integritását. Az Európai Bizottság azonnal kereset indított Görögország ellen azzal az indokkal, hogy nem teljesítette a(z) (jelenlegi) EUMSZ. 207. cikk szerinti kötelezettségeit, valamint az Unióba irányuló és onnan történő kivitelről szóló másodlagos uniós jogot. Jacobs főtanácsnok komolyan bírálta – bár nem utasította el – Görögország intézkedését azon az alapon, hogy a tagállamok átruházták hatásköreiket a kereskedelempolitika területén, még akkor is, ha ezeknek az intézkedéseknek kül- és biztonságpolitikai céljaik vannak.²¹ A kül- és kereskedelempolitika és a(z) (jelenlegi) EUMSZ. 207. cikk közötti kapcsolat a Centro-Com ügyben került ismét a felszínre, ahol a Bíróság egy általánosabb elvet fogalmazott meg és kijelentette: bár a tagállamok – hatáskörük gyakorlása közben – elfogadhatnak kül- és biztonságpolitikai intézkedéseket, ezeknek mindazonáltal tiszteletben kell tartaniuk a Közösség által a kereskedelempolitika területén elfogadott rendelkezéseit.²²

Az EU széles hatásköre a szankciós politika területén nem jelenti azt, hogy az uniós jog teljes mértékben tiltaná a tagállamok egyoldalú fellépését. Az uniós tagállamok támaszkodhatnak az EUMSZ 347. cikkre, amely(et) – bár elsősorban az 1960-as években használtak,²³ de –

²⁰ Szép Viktor: Korlátozott tagállami mozgáster a Közös Kül- és Biztonságpolitikában? - A (gazdasági) szankciók alkalmazásának jogi feltételei az Európai Unióban. 59 Állam- és Jogtudomány 58.

²¹ 120/94 sz. Francis Jacobs főtanácsnok által az Európai Közösségek Bizottsága kontra Hellén Köztársaság 1995 április 6-án ismertetett indítványa.

²² 5 124/95. sz. Centro-Com-ügyben 1997. január 14-én hozott ítélet [EBHT 1997., I-81. o.]. 23–30. pontok

²³ Kuyper, P.J. (1975). Sanctions against Rhodesia: The EEC and the implementation of general international legal rules. *Common Market Law Review*, 12(2), 231–244; Kuyper, P.J. (1982). Community sanctions against Argentina: lawfulness under Community and international law. In D. O’Keefe and H.G. Schermers (Eds.), *Essays in European law and integration* (pp. 141–166). Deventer: Kluwer.

alkalmazható bizonyos szigorú feltételek teljesülése esetén. Ez a rendelkezés az államok – a nemzetközi jog szuverén alanyai – számára fenntartott „szuverenitási tartalék”, amely arra szolgál, hogy kivételes esetekben megvédjék érdekeiket.²⁴ Az EUMSZ. 347. cikk elismeri, hogy a tagállamok megtartották hatáskörüket a nemzeti külpolitika kialakításában.²⁵ Az EuB. ugyanakkor megerősítette a(z) (jelenleg) EUMSZ. 347. cikk „kivételes jellegét” és úgy ítélte meg, hogy erre csak rendkívül súlyos helyzetekben lehet hivatkozni.²⁶ Ugyanakkor az EUMSZ. 347. cikkre való hivatkozás elvileg az uniós hatáskörökkel való visszaélésnek is minősülhet, hiszen az megkerüli az EUMSZ. 215. cikkben lefektetett eljárást. Ez utóbbi ugyanis előírja, hogy gazdasági és pénzügyi szankciókat akkor lehet alkalmazni, ha a tagállamok korábban elfogadtak egy KKBP határozatot az EUSz. 29. alapján. Mindezekon felül pedig érdemes arra is utalni, hogy a nemzetközi jogi kötelezettségeknek való megfelelést (pl. ENSZ szankciók uniós végrehajtását) szintén nem lehet már az EUMSZ. 347. cikkre alapozni, s azokat elsősorban szintén az EUMSZ. 215. cikk alapján kell végrehajtani.²⁷

Mindazonáltal a fegyverkereskedelem területén a tagállamok viszonylag továbbra is széles hatáskörrel rendelkeznek. A fegyverek harmadik országokba történő kivitele vagy a fegyverkereskedelem korlátozása alapvetően tagállami hatáskör, még akkor is, ha azoknak komoly kereskedelempolitikai vonatkozásaik vannak. A fegyverexport fölötti tagállami ellenőrzést jól jelzi az EUMSZ. 346. cikk (1) bekezdésének b) pontja. Ez a Szerződésen alapuló derogáció nagyobb mozgásteret biztosít az EU tagállamai számára, amely lehetővé teszi, hogy egyoldalú intézkedéseket fogadjanak el. Ezen a ponton meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy az érintett rendelkezésre való hivatkozás nem nyújt korlátlan lehetőséget a tagállamok számára: kizárólag akkor lehet hivatkozni az EUMSZ. 346. cikk (1) bekezdés b) pontjára, amennyiben egy termék szerepel a Tanács által 1958. április 15-én elfogadott listán és az érintett intézkedéseket nemzetbiztonsági érdekek védelme érdekében fogadták el.²⁸ Ezenkívül az uniós tagállamok elfogadták a katonai technológia és felszerelések kivitelének ellenőrzésére irányadó közös szabályokat meghatározó 2008/944/KKBP közös álláspontot²⁹ abból a célból, hogy

²⁴ Koutrakos, P. (2000). Is Article 297 EC a “reserve of sovereignty”? Common Market Law Review, 37(6), 1339–1362.

²⁵ 120/94 sz. Francis Jacobs főtanácsnok által az Európai Közösségek Bizottsága kontra Hellén Köztársaság 1995 április 6-án ismertetett indítványa.

²⁶ 222/84 sz. Marguerite Johnston kontra Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary ügyben 1986 május 15-én hozott ítélet [EBHT 1986., 1651. o.] 27. pontja.

²⁷ Koutrakos, P. (2000). Is Article 297 EC a “reserve of sovereignty”? Common Market Law Review, 37(6), 1339–1362.

²⁸ Randazzo, V. (2014). Article 346 and the qualified application of EU law to defence. European Union Institute for Security Studies Brief Issue 22. https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_22_Article_346.pdf

²⁹ A Tanács 2008/944/KKBP közös álláspontja (2008. december 8.) a katonai technológia és felszerelések kivitelének ellenőrzésére vonatkozó közös szabályok meghatározásáról

megegyeztetik az együttműködést a fegyverexport területén. A közös álláspont nyolc kritériumot tartalmaz, amelyek alapján az exportengedély-kérelmeket az egyes tagállamokban értékelik.

A Szerződések jelenlegi rendelkezései szerint az EU két különböző jogalap (együttes) alkalmazásával fogad el korlátozó intézkedéseket.³⁰ A fegyverembargókat és utazási tilalmakat egyhangúlag fogadják el az EUSz. 29. cikk alapján KKBP tanácsi határozatok formájában. További jogalkotásra abban az esetben van szükség, amennyiben ez a KKBP határozat gazdasági és pénzügyi szankciók alkalmazását is előírja. Ennek megfelelően az EU hatáskörébe tartozó korlátozó intézkedéseket (pl. exporttilalmakat) minősített többséggel fogadnak el az EUMSZ. 215. cikk alapján amelyet az egyhangúlag elfogadott KKBP határozat mindig megelőz. Míg a Tanács továbbra is az egyetlen olyan uniós intézmény, amely dönthet a szankciók kivetéséről, javaslatok egyaránt érkezhettek az Európai Bizottságtól és az Európai Külügyi Szolgálattól. A fegyverembargókról és az utazási tilalmakról szóló KKBP tanácsi határozatokat a tagállamok közvetlenül hajtják végre, míg a gazdasági és/vagy pénzügyi szankciók kivetéséről szóló tanácsi rendeletek teljes egészében kötelezőek és közvetlenül alkalmazandók minden tagállamban.

Ahogy arra korábban utaltunk, a korlátozó intézkedések tagadhatatlanul összefonódnak a KKBP-vel, olyannyira, hogy ez utóbbi szakpolitikai terület számos jellemzője megjelenik az EU szankciós politikájában is, pl. az egyhangúság követelménye és a tagállamok dominanciája. Ráadásul a Szerződéses rendelkezések egyértelművé teszik, hogy az Európai Parlament gyakorlatilag kizárt a szankciós politikából, miközben a Tanács továbbra is dominálja a döntéshozatali eljárásokat. Mindezek következtében az EU szankciós politikáját így elsősorban a tagállamok érdekei vezérik: politikai és kereskedelmi kapcsolatokat befolyásoló intézkedésekről kizárólag a tagállamok dönthetnek. A Tanácsban működő tagállami képviselők szerepét a Lisszaboni Szerződés megerősítette, így nem véletlen, hogy a szakirodalom meghatározó része is csupán a Tanácsra hivatkozik, amikor az uniós szankciókkal kapcsolatos döntéshozatali folyamatokat tárgyalja.³¹ Kétségtelen tény, hogy a Tanács a legtöbbször az egyetlen intézmény, amely tárgyalásokat folytat az EU szankcióiról.

Ez a doktori disszertáció azonban megkérdőjelezi az EU szankciós politikájának hagyományos megközelítését, amelynek értelmében kizárólag a Tanácsot tekintik meghatározó szereplőnek a

³⁰ Eeckhout, P. (2011). *EU external relations law*. Oxford: Oxford University Press. ; Kuijper, P.J., Wouters, J., Hoffmeister, F., De Baere, G., Ramopoulos, T. (2013). *The law of EU external relations*. Oxford: Oxford University Press; Portela, C. (2011). *European Union sanctions and foreign policy: when and why do they work?*. London: Routledge.

³¹ Panos Koutrakos, *EU International Relations Law* (Hart 2015) 495–497, 504–508; Clara Portela, *European Union Sanctions and Foreign Policy: When and Why Do They Work?*. (Taylor and Francis 2012).

korlátozó intézkedések alkalmazásában. Ehelyett a dolgozat azt hangsúlyozza, hogy napjainkban kiemelt szereppel bír az uniós *soft law* az uniós külpolitikák alakításában, különös tekintettel az Európai Tanács üléseit követően kiadott Következtetések.³² A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően ezek a Következtetések nem csupán általános iránymutatást tartalmaznak, hanem részletes politikai javaslatokat fogalmaznak meg más uniós intézmények számára. Az Oroszországgal szemben bevezetett szankciók az első esetek között volt, amikor az Európai Tanács közbelépett a szankciókról szóló döntéshozatal során és kifejezetten felszólította a Tanácsot és Bizottságot, hogy fogadják el a szükséges jogi aktusokat egy új szankciós rezsim létrehozásához.

A doktori disszertáció egyik fő állítása, hogy az Európai Tanácsnak ma kiemelt szerepe van az EU szankciós politikájában. A dolgozat rámutat az Oroszországgal szemben bevezetett szankciók példáján keresztül, hogy az Európai Tanács vezető szerepet játszott az ukrajnai válság kezelésében. A szankciókat három szakaszban vezették be, de mindegyik szakaszt megelőzött egy európai tanácsi ülés, ahol az EU állam- és kormányfői eldöntötték, hogy el kell-e fogadni korlátozó intézkedéseket, és ha igen, akkor azok milyen következményekkel járhatnak.

A dolgozat empirikus részében a doktori disszertáció arra a kérdésre próbál választ adni, hogy hogyan tudtak a tagállamok megegyezni az Oroszországgal szembeni szankciókról. Először is a dolgozat eme kérdésre történeti szempontból világít rá és bemutatja, hogy az uniós tagállamok mindig is vonakodók voltak korlátozó intézkedéseket bevezetni Oroszországgal szemben. Ez a rész – ahelyett, hogy hosszú és leíró részeket közölne az EU-Oroszország kapcsolatrendszer fejlődéséről – kifejezetten azokra az epizódokra összpontosít, amelyekben az EU fontolgatta a szankciók alkalmazását Oroszországgal szemben (pl. az első és második csecsen háború alatt). Kiderült, hogy az EU szinte mindig megpróbálta elkerülni a szankciók bevezetését és Oroszország elidegenítését a nyugati hatalmakkal szemben. Az 1990-es években az EU úgy döntött, hogy az Partnerségi és Együttműködési Megállapodás aláírását késlelteti, de nem vezetett be (KKBP-)szankciókat Oroszország ellen. Később, a 2008-as grúz válság idején fontolóra vették a szankciókat, de a korábbi francia elnök és egyúttal a Tanács soros elnöki

³² Az EU "soft law" egy tág fogalom és ez a PhD disszertáció nem érvel amellett, hogy az EU "soft law" szerepe általában dominálja az Unió külpolitikáját. Ehelyett arra hívja fel a figyelmet, hogy az Európai Tanács Következtetései (amely része az uniós "soft law"-nak) jelentősebb szereppel bírnak a KKBP-ben, mint korábban. Linda Senden egyébként úgy definiálta a soft law-t az uniós közjogi térben, mint magatartási szabályok, amelyeknek nincs jogilag kötőerejük, de ennek ellenére bizonyos (közvetett) joghatásai lehetnek, valamint gyakorlati hatásokat eredményezhetnek. (Linda Senden, *Soft Law in European Community Law* (Portland, Oregon 2004), 112.). Ilyen például az Európai Tanács üléseit követő Következtetések (Bart Van Vooren and Ramses Wessel, *EU External Relations Law: Text, Cases and Materials* (Cambridge University Press 2014), 37.)

tisztségét ellátó politikus, Nicolas Sarkozy, békés eszközöket keresett a konfliktus rendezésére, s ellenezte a korlátozó intézkedések bevezetését. A jelenlegi ukrajnai válság új korszakot jelent az EU és Oroszország közötti kapcsolatok történetében, hiszen ez az első eset, amikor az EU komoly gazdasági és pénzügyi szankciókat alkalmazott Oroszország ellen.

A dolgozat arra is kitért, hogy miképp alakították az uniós tagállamok kereskedelmi érdekei az EU szankciós rezsimjét. Ennek keretében a doktori disszertáció megvizsgál számos kereskedelmi területet és bemutatja, hogy a tagállamok elleneztek minden olyan fellépést, amely véleményük szerint alapvető érdekeiket sérti. Figyelemre méltó, hogy három szektort elkerültek a szankciók. Az EU viszonylag hamar kizárta, hogy az orosz gázszektort célozza, tekintettel a kelet-közép-európai térség energiafüggőségére. Ezenkívül arról is viszonylag hamar döntés született, hogy – Iránnal ellentétben – Oroszországot nem zárják ki a SWIFT nemzetközi bankrendszerből. Végül megállapodás született arról is, hogy a nukleáris szektort sem célozzák meg, elsősorban finn és magyar érdekekre való tekintettel. Mindezek helyett az EU olyan intézkedéssorozatot fogadott el, amelyek elsősorban az egyes orosz ágazatokat érintik nehezen, s egyúttal figyelembe veszik az uniós tagállamok alapvető érdekeit és nem ássák alá az egyes uniós ágazatokat.

Végül a PhD disszertáció arra is kitér, hogy az Európai Tanács miként kapcsolódott be az Oroszországgal szemben bevezetett szankciók kivetésébe. A Külügyek Tanácsa valójában nem dönthetett az Európai Tanács hivatalos ülése és döntése előtt, tekintettel az EU-Oroszország kapcsolatok érzékenysége. Kizárólag az EU állam- és kormányfői hozhattak *politikai* döntést a szankciók bevezetéséről, miközben a technikai döntésekről a Tanács tagjai is tárgyalhattak.

A doktori disszertáció azt is bemutatja, hogyan kell elemezni a szankciókról folytatott tárgyalásokat mind az Európai Tanácsban, mind pedig a Tanácsban, felhasználva az Oroszországgal szemben bevezetett korlátozó intézkedéseket. Érdekes módon az eredmények egyértelműen azt mutatják, hogy két különböző mechanizmus volt jelen az orosz szankciókról folytatott tárgyalások során. Az empirikus eredmények alapján (lásd: 5.3. fejezet) kijelenthető, hogy az Európai Tanácsot elsősorban a különféle normák befolyásolták a döntéshozatal során, különösképp a nemzetközi jog alapelveinek, különösen pedig az erőszakos területszerzés elleni fellépés vagy az államok szuverenitásának és területi integritásának tiszteletben tartása. Ezzel szemben a Tanács tagjai alkudoztak egymással, és olyan döntéseket fogadtak el, amelyek tükrözik a tagállamok alapvető gazdasági és kereskedelmi érdekeit. Mindez nem jelenti azt, hogy a tagállamok érdekei teljesen eltűnnének az Európai Tanácsban. Ehelyett ez a doktori disszertáció amellet érvel, hogy a szankciók bevezetéséről szóló döntés az Európai Tanácsban

stratégiai jellegű: az EU állam- és kormányfői stratégiai (politikai) döntést hoznak arról, hogy az EU-nak szankciókat kell-e bevezetnie. Amennyiben pozitív a válaszuk, az Európai Tanács tisztában van azzal, hogy a Tanács által hozott döntéseket továbbra is erős, tagállami ellenőrzés alatt tudja tartani: a tagállami képviselőket, különösen a munkacsoportok szintjén, írásbeli megbízás/mandátum alapján irányítják, amelynek tartalmát belpolitikai irányvonalak határozzák meg. Ez az oka annak, hogy a nemzeti érdekek jobban láthatók a Tanácsban: politikai döntés helyett konkrét és kézzelfogható intézkedésekről kell dönteniük, amelyek alapvetően befolyásolják a tagállamok kereskedelmi és külpolitikai érdekeit.

Nyilvántartási szám: DEENK/257/2020.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Szép Viktor

Doktori Iskola: Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

MTMT azonosító: 10050965

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (12)

1. **Szép, V.**, Van Elsuwege, P.: Brexit után: Az Európai Unió és az Egyesült Királyság együttműködési lehetőségei a nemzetközi szankciók kivetésében.
Külgazdaság. 64 (5-6), 43-58, 2020. ISSN: 0324-4202.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság:D
2. **Szép, V.**, Van Elsuwege, P.: EU sanctions policy and the alignment of third countries: relevant experiences for the UK?
In: The Routledge Handbook on the International Dimension of Brexit. Ed.: Juan Santos Vara, Ramses A. Wessel, Polly R. Polak, Taylor & Francis Limited, Abingdon, 226-240, 2020.
3. **Szép, V.**: New intergovernmentalism meets EU sanctions policy: the European Council orchestrates the restrictive measures imposed against Russia.
Journal of European Integration. 42 (6), 855-871, 2020. ISSN: 0703-6337.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/07036337.2019.1688316>
4. **Szép, V.**: Foreign Policy Without Unilateral Alternatives?: EU Member State Interests and the Imposition of Economic Sanctions.
In: Between compliance and particularism: Member State interests and European Union law. Ed.: Marton Varju, Springer, Cham, 321-338, 2019. ISBN: 9783030057817
5. **Szép, V.**: Korlátozott tagállami mozgástér a Közös Kül- és Biztonságpolitikában?: A (gazdasági) szankciók alkalmazásának jogi feltételei az Európai Unióban.
Állam-és Jogtudomány. 59 (2), 53-71, 2018. ISSN: 0002-564X.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság:A
6. Simon, Z., **Szép, V.**: A Közös Kül- és Biztonságpolitika.
In: Az Európai Unió a világban : Uniós külkapcsolatok a 21. században. Szerk.: Simon Zoltán, L'Harmattan, Budapest, 115-137, 2017. ISBN: 9789634142966
7. **Szép, V.**, Simon, Z.: Az Európai Szomszédságpolitika.
In: Az Európai Unió a világban : Uniós külkapcsolatok a 21. században. Szerk.: Simon Zoltán, L'Harmattan, Budapest, 265-294, 2017. ISBN: 9789634142966

8. **Szép, V.:** Az Unió és a világ feltörekvő térségei: Ázsia.
In: Az Európai Unió a világban : Uniós külkapcsolatok a 21. században. Szerk.: Simon Zoltán, L'Harmattan, Budapest, 330-336, 2017. ISBN: 9789634142966
9. **Szép, V.:** Közös hang a világpolitikában: Az EU kül- és biztonságpolitikájának elméleti megközelítései.
Politikatudományi Szemle. 26 (3), 133-149, 2017. ISSN: 1216-1438.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság:C
10. **Szép, V.:** A gazdasági szankciók politikai hatékonysága.
Politikatudományi Szemle. 24 (4), 117-131, 2015. ISSN: 1216-1438.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság:C
11. **Szép, V.:** Az Európai Unió által Oroszországgal szemben bevezetett gazdasági szankciók hatékonysága.
Külgazdaság. 59 (11-12), 191-203, 2015. ISSN: 0324-4202.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság:D
12. **Szép, V.:** Az Európai Szomszédságpolitika szerepe Ukrajna demokratizálódásában.
In: Utak és tévutak : Tanulmányok Közép- és Kelet-Európa közelmúltjából és jelenéből.
Szerk.: Simon Zoltán, EFO Kiadó, [Százhalombatta], 219-262, 2014. ISBN: 9789638243492
- Konferenciaközlemények (1)
13. **Szép, V.:** The role of the Council in EU foreign policy: is it really the only actor?: The case of sanctions imposed against third states.
Profectus in Litteris. 8, 305-312, 2017. ISSN: 2062-1469.

További közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (2)

14. **Szép, V.:** Greksza Veronika, Mohay Ágoston: Bevezetés az Európai Unió jogába.
Állam-és Jogtudomány. 57 (1), 107-111, 2016. ISSN: 0002-564X.

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság:A

15. **Szép, V.:** Navratil Szonja: A jogász hivatásrendek története Magyarországon.
Állam-és Jogtudomány. 57 (3), 166-171, 2016. ISSN: 0002-564X.

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság:A

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága irányelvei szerint:

„A” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 3, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 1

„D” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 2, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 2

„C” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 2, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 2

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudánymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2020.09.03.

